

УДК 378. 630.6:631.962

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-200-10-13

БІДА Олена Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології,
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0448-0852>
e-mail: tetyanna@ukr.net

ОРОС Ільдико Імрїївна –

доктор філософії, доцент, президент
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7300-9362>
e-mail: ildiko@kmf.uz.ua

ГОНЧАРУК Віталій Володимирович –

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри хімії, екології та методики їх навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3977-3612>
e-mail: goncharuk424@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА: СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Політика ведення лісового господарства, що в недалекому минулому була орієнтована в переважній більшості на використання сировинних ресурсів лісу – деревинних і не деревинних, призвела до негативних екологічних та економічних наслідків, деградації цих ресурсів та збільшення цін на них. Виходячи з цього, актуальним є з'ясування основних тенденцій ведення лісового господарства з точки зору раціонального лісокористування та лісовідновлення [1].

Однією з актуальних проблем сьогодення надалі залишається модернізація українських лісгосподарських шкіл як невід'ємної складової системи професійної освіти. Втілення сучасних пріоритетів розвитку лісового комплексу України, впровадження нових підходів до лісгосподарювання і лісокористування, які б враховували потреби різнопланового і цільового використання лісів, підвищення їх стійкості та посилення еколого-захисних функцій, неможливе без кваліфікованих робітничих та управлінських кадрів, здатних самостійно й осмислено планувати і здійснювати лісгосподарські заходи відповідно до актуальних постулатів національної лісової політики. Зростання спектру завдань і напрямів діяльності в сфері лісгосподарювання зумовлює необхідність розбудови гнучкої і мобільної мережі освітніх установ, оптимального використання потенціалу вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, лісгосподарських шкіл, оновлення цілей, змісту, форм і методів їх навчально-виховної роботи тощо [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Про проблеми української системи лісгосподарської освіти, професійної

підготовки майбутніх фахівців лісового господарства, стратегічні цілі забезпечення екологічної стійкості говориться в працях учених (Л. Білан, І. Вдовенко, О. Врублевська, Л. Коритко, Г. Субтельна, П. Третяк, Ю. Третяк, Ю. Туниця, О. Якименко та ін.).

Мета статті – розкрити теоретичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців лісового господарства: стратегічні цілі забезпечення екологічної стійкості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальна площа лісових ділянок, що належить до лісового фонду України, становить 10,4 млн га, в тому числі вкриті лісовою рослинністю – 9,6 млн га. Лісистість України становить 15,9%. Незважаючи на невелику лісистість території, Україна займає у Європі 9-те місце за площею лісів та 6-те місце за запасами деревини. Лісорослинні умови в Україні неоднорідні, тому ліси по території держави розміщені нерівномірно. Лісистість варіює від 3,7% в Запорізькій до 51,4% в Закарпатській областях. Половина лісів України належить до штучно створених і потребує посиленого догляду. Близько 0,8 млн. гектарів лісів, що належали колишнім колективним господарствам, знаходяться на землях запасу і перебувають у незадовільному стані (самовільно вирубуються, гинуть від пожеж, хвороб, шкідників тощо).

У Державній стратегії управління лісами України до 2035 року відмічено, що в умовах зміни клімату потребують перегляду застарілі підходи до ведення лісового господарства, які не забезпечують належної стійкості лісів до змін. Окремим важливим аспектом є охорона лісового біорізноманіття: централізовані системи моніторингу біорізноманіття в лісах не розроблені та не впроваджені, як наслідок – достовірні дані про стан та динаміку лісового

біорізноманіття відсутні. Не впроваджуються заходи, необхідні для попередження деградації лісового біорізноманіття та лісів в цілому [3].

Сучасна стратегія ведення лісового господарства України, що втілюється у національній лісовій політиці, спрямована на розв'язання проблем функціонування лісового комплексу нашої держави, які загрожують руйнуванням лісових екосистем та втратою лісоресурсного потенціалу, шляхом запровадження принципів невиснажливого лісокористування та екосистемного підходу в процесі реформування і збалансованого розвитку лісового господарства, реалізації низки заходів для підвищення стійкості лісових екосистем до невинно зростаючого антропогенного навантаження, збереження їх біорізноманіття. Практичне впровадження таких пріоритетів державної лісової політики та нових принципів лісокористування і лісогосподарювання вимагає відповідного кадрового забезпечення галузі та ефективної системи їх професійної підготовки. Зазначимо, що потребу в підготовці фахівців лісогосподарського профілю середньої (майстри, техніки лісового господарства) та вищої ланки (інженери, таксатори, керівники лісогосподарських структур), на які, власне, і покладається завдання практичного втілення нових пріоритетів лісової політики країни, забезпечує система вищої освіти.

Потребу у фахівцях середньої ланки для лісогосподарського виробництва на підприємствах галузі в Україні забезпечують 16 ЗВО I–II рівнів акредитації, а фахівців вищої ланки – 15 ЗВО III–IV рівнів акредитації. ЗВО, як правило, не лише забезпечують професійну підготовку фахівців у сфері лісівництва, уся їхня освітня робота базується на системному підході з метою формування у студентів широти поглядів, нестандартності мислення, здатності вирішувати загальнонавчальні і соціально-економічні проблеми у їхньому взаємозв'язку, а також їх виховання у кращих традиціях національної та світової культури з урахуванням загальнолюдських пріоритетів, стратегій відродження і розбудови національної економіки і науки. Відтак освітній процес у ЗВО, що реалізують професійну підготовку фахівців лісогосподарського профілю, зорієнтований на формування освіченої, гармонійно розвинутої особистості, здатної до постійного оновлення знань, професійної мобільності та прискореної адаптації в умовах перехідного періоду реформування економіки лісового господарства.

Розглянемо докладніше особливості професійної підготовки фахівців лісогосподарського профілю за різними освітньо-кваліфікаційним рівнями в

українських ЗВО. Передовсім зазначимо, що нормативною основою побудови й організації їх навчально-виховної роботи є державні стандарти, які відображають сукупність мінімальних вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Державні стандарти вищої освіти зі спеціальності «Лісове господарство» визначають обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти, перелік компетентностей та нормативний зміст підготовки фахівців цієї спеціальності, форми їх атестації, що різняться залежно від рівня освітньо-кваліфікаційного рівня. На підставі державного стандарту вищої освіти ЗВО розробляє навчальний план, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, форми поточного і підсумкового контролю тощо [4].

Зasadничими принципами підготовки фахівців лісового господарства проголошуються її відповідність наявним і перспективним потребам лісової галузі; забезпечення гнучкості в системі підготовки фахівців для їх адаптації до швидкозмінних вимог національного та міжнародного ринків праці; інтеграція освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності; логічний взаємозв'язок освітніх програм підготовки магістрів з програмами підготовки бакалаврів. Саме такі принципи закладені в основу процесу професійної підготовки магістрів лісового господарства, що неодмінно має бути динамічною, відповідати актуальним і перспективним вимогам до фахівця, знайомити з багатогранністю проблем вибраної ним спеціальності, із складністю і багатоплановістю шляхів їх ефективного розв'язання. Навчальні плани і програми підготовки магістрів цієї галузі побудовані з урахуванням

необхідності набуття студентами знань з досить широкого комплексу предметів, що, своєю чергою, зумовлюється надзвичайною різноманітністю професійних завдань і проблем, які згодом постануть перед майбутнім фахівцем лісового господарства [2].

Резолюції Міністерських конференцій із захисту лісів у Європі мають виконуватися і впроваджуватися на практиці на галузевому рівні, проте вплив цих резолюцій на формування і розвиток нормативно-законодавчої бази ведення лісового господарства в Україні досить незначний. Вимоги Міжнародної схеми сертифікації лісів Лісової наглядової ради (ЛНР) викладені в розроблених нею Принципах і Критеріях сталого ведення лісового господарства на рівні лісогосподарського підприємства. Серед них

пріоритетними у контексті сталого ведення лісового господарства і боротьби з незаконними рубками є такі положення: 1) в Україні повинні враховуватися положення, що передбачені ратифікованими Україною міжнародними угодами; 2) лісові території або землі лісогосподарського призначення повинні бути захищені від незаконних рубок, самовільного захоплення та інших недозволених видів діяльності; 3) лісове господарство повинно бути спрямоване на підтримку економічної стійкості підприємства, враховувати при цьому повну екологічну, соціальну та виробничу вартість продукції та забезпечувати необхідні інвестиції для підтримання екологічної ефективності та біологічної продуктивності лісу; 4) оцінювання впливу на навколишнє природне середовище повинно виконуватися відповідно до масштабу й інтенсивності лісогосподарських заходів, а також унікальності природних ресурсів. Впливи на навколишнє природне середовище мають оцінюватися ще до початку проведення лісогосподарських заходів, що можуть призвести до порушень; 5) екологічні функції і корисності лісу повинні підтримуватися неущкодженними, поліпшуватися або відновлюватися. Це загалом включає: відновлення лісів та сприяння природним сукцесіям у лісах; біорізноманіття на генетичному, видовому і екосистемному рівнях; природні кругообіги, що впливають на продуктивність лісових екосистем; 6) план заходів щодо ведення господарства і допоміжні документи повинні містити: мету ведення господарства; описання лісових ресурсів, в яких планується господарювання; екологічні обмеження, залежно від характеру землекористування і землеволодіння; соціально-економічні умови; характер використання прилеглих територій; опис системи управління лісовими ресурсами, заснованої на екологічних характеристиках даного лісу та інформації, отриманої в результаті інвентаризації лісових ресурсів; обґрунтування щорічного обсягу заготівлі лісових ресурсів і вибору видів, що підлягають заготівлі; умови для моніторингу динаміки приросту деревини; заходи екологічної безпеки, засновані на результатах проведеної оцінки впливу на навколишнє природне середовище; план виявлення й охорони рідкісних видів та видів, що перебувають під загрозою зникнення або зникаючих; карти, що описують місце розташування лісових ресурсів, включаючи межі територій, що охороняються особливо, запланованих лісогосподарських заходів і карти з інформацією щодо характеру землеволодіння; описання і обґрунтування використання відповідної заготівельної техніки та устаткування; 7) дослідження на предмет

наявності ознак високоцінних порід для збереження лісів повинні проводитися відповідно до масштабу та інтенсивності ведення лісового господарства; 8) план лісогосподарських заходів повинен включати заходи щодо підтримки або поліпшення відповідних ознак високоцінних порід для збереження лісів. Такі заходи варто планувати з особливою обережністю, ретельно, з огляду на можливі наслідки. Ці заходи повинні бути перераховані в короткому плані лісогосподарських заходів, доступному для громадськості [5].

Виокремимо стратегічні цілі забезпечення екологічної стійкості при управлінні лісами України.

– збільшення площі лісів, підвищення їхньої стійкості та продуктивності, нарощення екологічного та ресурсного потенціалу лісів;

– збільшення поглинання й утримання вуглецю;

– адаптація лісів до змін клімату та перехід на наближені до природи методи лісівництва із формуванням лісів природного складу і структури;

– удосконалення існуючої системи охорони лісів від пожеж;

– збереження та відтворення генетичного різноманіття лісів;

– охорона ґрунтів та вод, збереження видів та біорізноманіття;

– захист старовікових та інших особливо цінних лісів;

– збереження лісів, що утворилися природним шляхом на деградованих та землях сільськогосподарського призначення, що не обробляються;

– розроблення системи захисту насаджень від шкідників та хвороб лісу;

– розвиток захисного лісорозведення та агролісомеліорації;

– боротьба з інвазійними чужорідними видами;

– розвиток мисливського господарства;

– оновлення підходів до ведення лісового господарства у зоні відчуження, зоні ООС та у Південно-східному регіоні України [3].

Науковцями наголошено на необхідності цілісності, й не розпорошенні лісового фонду України між різними міністерствами та відомствами, що дасть можливість ефективно управляти та використовувати лісові ресурси на засадах сталого розвитку, як це відбувається у Європейських країнах.

Визначено, що для покращення стану лісових ресурсів та ведення лісового господарства необхідними є наступні заходи: створення ефективного економіко-правового механізму в галузі лісовирощування та лісоексплуатації; активування міжнародної співпраці та неухильне виконання взятих

міжнародних зобов'язань; вдосконалення наявного інформаційного забезпечення; посилення контролю за станом лісових ресурсів та відпуском деревини; запровадження неминучості покарання за негативний антропогенний вплив на лісові ресурси [1].

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. У зв'язку з тим, що однією з актуальних проблем сьогодення надалі залишається модернізація українських лісгосподарських шкіл як невід'ємної складової системи професійної освіти, нами у статті розглянуто особливості професійної підготовки фахівців лісгосподарського профілю за різними освітньо-кваліфікаційним рівнями в українських ЗВО. Проголошено засадничі принципи підготовки фахівців лісового господарства. Виокремлено заходи, що повинні бути перераховані в плані лісгосподарських заходів, доступному для громадськості й заходи, що є необхідними для покращення стану лісових ресурсів та ведення лісового господарства. Виокремимо стратегічні цілі забезпечення екологічної стійкості при управлінні лісами України.

Перспективами подальших розвідок напруму є розробка заходів для покращення стану лісових ресурсів та ведення лісового господарства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Замула Х. П. Сучасний стан ведення лісового господарства в Україні. Агросвіт № 19, 2013 С. 54–59.
2. Кемінь В. Розвиток освіти і педагогічної думки українців у країнах Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (1918 – 1996) : монографія / Володимир Кемінь. К. : [б. в.], 1997. 234 с.
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Державна стратегія управління лісами України до 2035 року. Проект до обговорення. Київ 2020. 34 с.
4. Подоляк Зоряна Романівна, Реформування лісгосподарської освіти в Австрії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Дрогобич 2016. 255 с.
5. Чернявський М. В., Соловій І. П., Генік Я. В., Каспрук О. І., Генік О. В., Мельникович М. П., Герасим Г. З., Савка В. Є. Проблеми доступу місцевого населення до лісових ресурсів та незаконні рубки в лісах Карпат і Західного Полісся / за ред. М. В. Чернявського, І. П. Соловія, Я. В. Геніка : монографія. Львів : Зелений Хрест, Ліга-Прес. 2011. 256 с.

REFERENCES

1. Zamula, Kh. P. (2013). *Suchasnyi stan vedennia lisovoho hospodarstva v Ukraini*. [The current state of forestry in Ukraine].

2. Kemin, V. (1997). *Rozvytok osvity i pedahohichnoi dumky ukrainstiv u krainakh Tsentralnoi, Skhidnoi ta Pivdenno-Skhidnoi Yevropy (1918–1996)*. [Development of education and pedagogical thought of Ukrainians in the countries of Central, Eastern and South-Eastern Europe (1918–1996)].

3. *Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. (2020). *Derzhavna stratehiia upravlinnia lisamy Ukrainy do 2035 roku* [State Forest Management Strategy of Ukraine until 2035].

4. Podoliak, Z. R. (2016). *Reformuvannia lisohospodarskoi osvity v Avstrii (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittia)*. [State Forest Management Strategy of Ukraine until 2035]. Drohobych

5. Cherniavskiy, M.V., Solovii, I. P., Henyk, Ya.V., Kaspruk, O. I., Henyk, O. V., Melnykovych, M. P., Herasym, H. Z., & Savka, V. Ye. (2011). *Problemy dostupu mistsevoho naselennia do lisovykh resursiv ta nezakonni rubky v lisakh Karpat i Zakhidnoho Polissia/* [Problems of access of local population to forest resources and illegal logging in the forests of the Carpathians and Western Polissya].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БІДА Олена Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: професійна підготовка фахівців педагогічного спрямування.

ОРОС Ільдіко Імріївна – доктор філософії, доцент, президент Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців педагогічного спрямування.

ГОНЧАРУК Віталій Володимирович – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри хімії, екології та методики їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців педагогічного спрямування.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

BIDA Olena Anatoliivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian Institute. Ferenc Rakoczi II.

Circle of scientific interests: professional training of pedagogical specialists.

OROS Ildiko Imriivna – Doctor of Philosophy, President of the Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute.

Circle of scientific interests: professional training of pedagogical specialists.

HONCHARUK Vitaliy Volodymyrovych – Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Chemistry, Ecology and Methods of Their Teaching, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychna.

Circle of scientific interests: professional training of pedagogical specialists.

Стаття надійшла до редакції 03.11.2021р.